

Beata Bilicka

Uniwersytet Mikołaja Kopernika, Toruń
bilicka@umk.pl

DOI: <http://dx.doi.org/10.12775/BPTh.2015.030>

8 (2015) 4: 135–139

ISSN (print) 1689-5150

ISSN (online) 2450-7059

Anna Emmanuela Klich OSU, *Treść i metoda katechezy historiozbawczej*, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II, Kraków 2013, ss. 318

Słowa kluczowe: Pismo Święte; katecheza biblijna; historia zbawienia.

Keywords: Sacred Scripture; biblical catechesis; history of salvation.

Recenzowana praca składa się z czterech rozdziałów poprzedzonych wstępem. Całość wieńczy zakończenie i spis treści. W książce brakuje wykazu bibliografii.

Rozdział pierwszy przedstawia różne koncepcje historii zbawienia. Autorka rozpoczyna rozważania od wyjaśnienia cyklicznego rozumienia czasu w religiach kosmicznych (s. 9–10). Następnie na przykładzie tzw. misterium greckich i helleńskich opisuje pozabiblijne koncepcje zbawienia występujące w religiach pogańskich (s. 10–16). Wykazuje, że obecne w nich ludzkie pragnienie zbawienia ma swoje źródło nie w Bogu, lecz w człowieku, który na drodze własnego wysiłku i za pomocą tajemniczych obrzędów usiłuje wymóc na bogu uwolnienie duszy z więzów ciała, a przez to osiągnąć nieśmiertelność. W dalszej kolejności (s. 17–25) przedstawia ideę zbawienia obecną w filozofii greckiej (Pitagoras, Platon, systemy gnostyckie) oraz koncepcję wyzwolenia w hinduizmie i buddyzmie. Wskazuje, że są to idee zbawienia oparte na „cyrkulacyjnej koncepcji czasu”, w których nie ma odniesień do rzeczywistości nadprzyrodzonej i działania Boga, nie występuje żaden plan zbawienia urzeczywistniający się w czasie i historii. Obecną w nich ideę zbawienia nazywa za J. Kudasiewiczem „soteriologią oddolną”.

W drugiej części rozdziału pierwszego (s. 25–80) s. A. E. Klich szczegółowo opisuje biblijną koncepcję historii zbawienia, zwraca uwagę na takie pojęcia, jak: *historia*, *zbawienie*, *historia zbawienia*. Przedstawia pojęcie czasu w Piśmie Świętym i terminologię biblijną, m.in. *zbawienie*, *Zbawiciel*, *odkupienie*, *Odkupiciel*. Wskazuje, że biblijna koncepcja zbawienia diametralnie różni się od kategorii pozabiblijnych, gdyż Pismo Święte objawia nam osobowego Boga, który

z miłości do człowieka daje mu zbawienie. Na podstawie analizy wybranych tekstów biblijnych ukazuje skutki zbawczego dzieła Jezusa Chrystusa. Biblijną teologię zbawienia nazywa za J. Kudasiewiczem „soteriologią miłości”, którą należy rozumieć w potrójnym znaczeniu: inicjatorem zbawienia człowieka jest miłujący Bóg, z miłości do Ojca i do człowieka zbawienia dokonał Syn Boży, w ludzkich sercach Bożą miłość rozlewa Duch Święty – Duch Miłości.

W kolejnych częściach rozdziału pierwszego (s. 80–96) Autorka opisuje historię zbawienia w magisterium *Vaticanum II*, analizuje soborowe dokumenty, przede wszystkim Konstytucję o Objawieniu Bożym *Dei Verbum* i Konstytucję dogmatyczną o Kościele *Lumen gentium*. Wyjaśnia soborowe wyrażenia *historia salutis* oraz *oeconomia*. Na podstawie analizy tekstów biblijnych oraz patrystycznych dochodzi do wniosku, że w ujęciu biblijnym wyrażenia *historia zbawienia* i *ekonomia* oznaczają to samo. Następnie przedstawia etapy historii zbawienia i bardzo syntetycznie opisuje historię zbawienia w teologii.

Rozdziały drugi i trzeci stanowią zasadniczą część książki, we wstępie której s. A. E. Klich wyjaśnia, iż istotą katechezy historiozbawczej jest „otwieranie Biblii katechizowanym oraz otwieranie katechizowanych na orędzie Biblii” (s. 6). Zgodnie z tą tezą nazywa dwie kolejne części swojej pracy. Rozdział drugi zatytułowany *Otwieranie Biblii katechizowanym* (s. 97–169) rozpoczyna od przypomnienia, że chrześcijaństwo jest religią historyczną i objawioną, dlatego słowo Boże, które zostało utrwalone na piśmie jest zasadniczym źródłem katechezy. Biblia i Tradycja stanowią dla Kościoła najwyższą regułę oraz normę wiary. Podkreśla, że „Zadaniem katechezy jest przepowiadanie słowa Bożego, a nie jedynie przekazywanie orzeczeń Magisterium Kościoła. Niemniej w katechezie trzeba pamiętać, że jedynie Magisterium Kościoła autentycznie interpretuje słowo Boże” (s. 104). Następnie uzasadnia, dlaczego Pismo Święte jest duszą teologii. W tej części rozdziału drugiego mamy liczne odniesienia do posoborowych dokumentów katechetycznych Kościoła katolickiego (adhortacji apostolskiej Jana Pawła II o katechizacji w naszych czasach *Catechesi tradendae*, Ogólnej instrukcji katechetycznej *Directorium Catechisticum Generale*, *Dyrektorium ogólnego o katechizacji*) oraz polskiego dokumentu z 2001 r. *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce*. Analiza tych dokumentów prowadzi Autorkę do stwierdzenia, że „Pismo Święte jest w nich rozumiane jako słowo Boże i źródło życia chrześcijańskiego” (s. 110). Na przykładzie *Katechizmu Kościoła Katolickiego* uzasadnia, w jaki sposób należy wyjaśniać tematy biblijne w katechezie oraz opisuje literackie i teologiczne zasady interpretacji Pisma Świętego.

W dalszej części rozdziału drugiego przedstawia znaczenie i wkład współczesnej hermeneutyki w dzieło katechetycznego przepowiadania (s. 127–143). Wyjaśnia, na czym polegają metody interpretacji Biblii (historyczno-krytycz-

na, narracyjna, retoryczna) i w jaki sposób powinny być wykorzystywane w nauczaniu religii. Wskazuje także na liczne błędy w stosowaniu tekstów biblijnych w katechezie przed Soborem Watykańskim II (s. 143–151). Zalicza do nich „metodologię uzasadniających cytatów” oraz błędy moralizmu, historyzmu, psychologizmu, a także zjawisko, które nazywa „aktywizowanie Pismem Świętym”. Opisuje także niebezpieczeństwo fundamentalizmu biblijnego w katechezie (s. 151–159), które tłumaczy na przykładzie serii *Bombowa Biblia* autorstwa Andy’ego Robba. Rozdział drugi zamyka refleksja na temat gatunków literackich w Biblii będących – zdaniem Autorki – wyzwaniem dla katechezy dzieci i młodzieży (s. 160–169).

Rozdział trzeci zatytułowany *Otwieranie katechizowanych na orędzie Biblii* (s. 171–220) s. A. E. Klich rozpoczyna od wybranych zagadnień psychologiczno-dydaktycznych katechezy biblijnej. Nawiązując do rozwoju naukowego psychologii prenatalnej, wyjaśnia, na czym polega przedrozumienie treści biblijnych. Opisuje także znaczenie okresu dzieciństwa, a następnie czasu dojrzewania, dla kształtowania się właściwego obrazu Boga. Omawia fazy religijności dziecka i postuluje, aby w katechezie przedszkolnej oraz wczesnoszkolnej z należytą troską kształtować w dzieciach biblijne pojęcie i obraz Boga, a także korygować istniejące w tym względzie błędy. Następnie wyjaśnia konieczność właściwego doboru tekstów biblijnych z uwzględnieniem etapów rozwojowych uczniów oraz opisuje dydaktykę tekstu biblijnego stosowanego w nauczaniu dzieci w wieku od 7 do 13 roku życia. W ostatnim paragrafie rozdziału trzeciego podejmuje refleksję na temat potrzeby budzenia wśród młodzieży otwartości na tematy biblijno-religijne (s. 209–220).

W rozdziale czwartym (s. 221–309) s. A. E. Klich stawia pytanie o metodę katechezy biblijnej. Ta część książki ma przede wszystkim charakter praktyczny, zawiera między innymi propozycje konspektów, które zostały przygotowane i wypróbowane w czasie praktyk katechetycznych przez studentki Międzyzakonnego Wyższego Instytutu Katechetycznego w Krakowie. Autorka wskazuje na zadania katechezy biblijnej oraz w świetle dokumentów Kościoła uzasadnia potrzebę stosowania metod aktywizujących w katechezie. Omawia wybrane metody, takie jak: opowiadanie biblijne, medytację biblijną z obrazem, celebrację słowa Bożego w katechezie, inscenizację biblijną, memoryzację oraz pracę z tekstem Pisma Świętego. Niestety, Autorka nie uniknęła w tym miejscu pomylki, a mianowicie zamiennego stosowania zwrotów *metoda* i *forma* nauczania. Paragraf czwarty omawianego rozdziału został nazwany *Formy katechezy biblijnej*, a w jego treści odnajdujemy omówienie metod, a nie form katechezy biblijnej. W tym miejscu należy wspomnieć, że w dydaktyce odróżnia się metodę od formy; metoda nauczania to sposób pracy nauczyciela z uczniem, a forma to organizacyjna strona nauczania. Nie można zatem stosować zamiennie

obu tych terminów, co jest niedopatrzeniem ze strony Autorki. Szkoda także, że czytelnik nie znajdzie w tym miejscu żadnych wskazówek, jak pracować – w czasach wszechobecnej technologii informacyjno-komunikacyjnej – z Pismem Świętym na szkolnych lekcjach religii z wykorzystaniem TIK. Czy istnieje możliwość zastosowania do pracy z Pismem Świętym na przykład takich metod, jak WebQuest, ePortfolio? Na ile w tym aspekcie mogą być pomocne tablice interaktywne i urządzenia mobilne, np. smartfon, tablet, notebook itp.? Na takie pytania w recenzowanej książce nie znajdziemy niestety odpowiedzi.

Z dużym zainteresowaniem przeczytałam pracę s. A. E. Klich, tym bardziej że nie znam publikacji, poza recenzowaną książką, poświęconej w całości katechezie historiozbawczej. W literaturze katechetycznej używa się terminu katecheza biblijna lub mówi się o biblijnym wymiarze katechezy i katechezie biblijnej w perspektywie historiozbawczej. Co więcej, używany w publikacjach katechetycznych zwrot *katecheza biblijna* jest formalnie i treściowo trudny do zdefiniowania, stąd pytania: Czy katechezę biblijną można nazwać katechezą historiozbawczą? Czy i czym różni się katecheza biblijna od katechezy historiozbawczej? Czytelnik szukający odpowiedzi na te i podobne pytania pozostaje, po lekturze książki, z niedosytem. Autorka, poza lakonicznym stwierdzeniem we wstępie książki, że istotą katechezy historiozbawczej jest „otwieranie Biblii katechizowanym oraz otwieranie katechizowanych na orędzie Biblii”, nie wyjaśnia szerzej terminu, który wprowadza do tytułu swojej pracy. Otwieranie Biblii katechizowanym i otwieranie katechizowanych na orędzie Pisma Świętego to zadanie katechezy biblijnej, stąd też książka mogłaby nosić tytuł *Treść i metoda katechezy biblijnej*, tym bardziej że właśnie ten termin s. A. E. Klich bardzo często stosuje w swojej pracy, pomijając kluczowy dla tej publikacji zwrot *katecheza historiozbawcza*.

W świetle powyższego należy stwierdzić, że dobra praca Autorki nie wnosi szczególnego *novum*, jest kompilacją jej wcześniejszych prac naukowych i „w dużej mierze stanowi popularyzację treści zawartych w [...] rozprawie doktorskiej” (s. 313). Pewne części są nowością: „Rozdział pierwszy, dotyczący historii zbawienia, został opracowany na potrzeby niniejszej książki”, ale już „Rozdział drugi i trzeci zawierają treści, częściowo publikowane w formie artykułów” (s. 313).

Mimo wskazanych powyżej wątpliwości dotyczących precyzji języka, który w naukowych publikacjach jest istotny, recenzowaną książkę należy przyjąć z uznaniem wobec kompetencji i zaangażowania s. A. E. Klich w rozwój współczesnej edukacji religijnej dzieci i młodzieży, szczególnie katechezy biblijnej. Książka została dobrze naukowo i metodologicznie przygotowana, napisana ze starannością (oceny tej nie podważają nieliczne pomyłki, takie jak np. na s. 313 błąd w nazwie Międzyzakonnego Wyższego Instytutu Katechetycznego, czy

błąd w spisie treści dotyczący strony paragrafu 3.3), zawiera czytelną i przejrzystą strukturę, język przekazu jest jasny i komunikatywny, odsyłacze czytelne. Charakter teoretyczno-praktyczny książki stanowi jej niewątpliwy walor. Jest to cenna publikacja, po którą powinni sięgnąć nie tylko duszpasterze i nauczyciele religii, lecz także studenci przygotowujący się do pracy katechetycznej. Książka może stanowić także dobrą pomoc dla studentów teologii przygotowujących się do egzaminu *Ex universa theologia*, zwłaszcza z zakresu znajomości teologii biblijnej.

Bibliografia

- Bissoli C., *Biblia (katecheza)*, w: *Słownik katechetyczny*, red. J. Gevaert, K. Misiaszek, Warszawa 2007, s. 94–95.
- Buchta R., *Biblijny wymiar katechezy*, „*Studia Pastoralne*” 1 (2005), s. 89–97.
- Długosz A., *Pismo Święte w katechezie*, w: *Obecność Biblii w katechezie*, red. H. Słotwińska (red.), Lublin 2008, s. 21–34.
- Kempiak R., *Pismo Święte w katechezie*, w: *Kościół katechizujący i katechizowany*, red. I. Dec, Wrocław 2003, s. 171–178.
- Klich A.E., *Otwieranie Biblii dzieciom w szkole podstawowej*, w: *Wychowanie dzieci w młodszy wieku szkolnym*, cz. 2: *Wychowanie religijne i katecheza*, red. J. Stala, Tarnów 2006, s. 39–58.
- Klich A.E., *Pismo Święte w polskiej katechezie posoborowej. Studium egzegetyczno-katechetyczne*, Kraków 2005.
- Klich A.E., *Metoda katechezy biblijnej*, w: *Obecność Biblii w katechezie*, red. H. Słotwińska (red.), Lublin 2008, s. 75–96.
- Klich A.E., *Pismo Święte źródłem katechezy*, w: *Katechetyka i katecheza u progu XXI wieku*, red. A. Kiciński, Poznań 2007, s. 268–282.
- Klich A.E., *Gatunki literackie w Biblii zadaniem dla katechezy*, *Katecheta* 9 (2006), s. 46–51.
- Klich A.E., *Niebezpieczeństwo fundamentalizmu biblijnego w katechezie*, „*Katecheta*” 3 (2006), s. 3–7.
- Kochel J., *Katecheza biblijna*, w: *Wokół katechezy posoborowej*, red. R. Chałupniak, J. Kochel, J. Kostorz, W. Spyra, Opole 2004, s. 155–157.
- Kochel J., Kostorz J., *Biblia w katechezie*, Opole 2005.
- Kochel J., Marek Z., *Pedagogia biblijna w katechezie*, Kraków 2012.
- Marek Z., *Biblia w katechetycznej posłudze słowa*, Kraków 1998.
- Słotwińska H. (red.), *Obecność Biblii w katechezie*, Lublin 2008.